

Representantforslag 51 S

(2014–2015)

fra stortingsrepresentantene Audun Lysbakken, Ingunn Gjerstad, Kirsti Bergstø, Bård Vegar Solhjell og Karin Andersen

Dokument 8:51 S (2014–2015)

Representantforslag fra stortingsrepresentantene Audun Lysbakken, Ingunn Gjerstad, Kirsti Bergstø, Bård Vegar Solhjell og Karin Andersen om tiltak for å forhindre barnearbeid og uverdige arbeidsforhold

Til Stortinget

Bakgrunn

Norge må bidra i kampen mot barnearbeid og uverdige arbeidsforhold i den globaliserte vareproduksjonen. Offentlig sektor er den største og mest innflytelsesrike kunden i Norge med innkjøp av varer og tjenester for over 400 mrd. kroner årlig, og må derfor stille krav om grunnleggende arbeids- og menneskerettigheter for arbeiderne som produserer varene man kjøper inn.

Tvungen overtid, barne- og tvangsarbeid, helsefarlig arbeidsmiljø, diskriminering, uregulerte arbeidsvilkår, svært lave lønninger og undertrykking av fagforeninger er alle hyppige og dokumenterte forhold i den globaliserte vareproduksjonen. Store ulykker, som kollapsen av den store tekstilfabrikken Rana Plaza i Bangladesh, og avsløringer om lønninger det knapt er mulig å leve av, har også bidratt til at det blir stilt spørsmål ved hvilket sosialt ansvar leverandører og innkjøpere har for å sikre at grunnleggende menneskerettigheter blir overholdt på produktionsstedet.

Som en stor innkjøper har offentlig sektor mulighet og særskilt ansvar for å stille krav om anstendige arbeidsforhold for arbeiderne som produserer varene som kjøpes inn. Et eksempel på hvorfor dette er viktig er at import av kirurgiske instrumenter og tekstiler til norsk helsevesen skjer fra land der risikoen for barnearbeid og uverdige arbeidsforhold er stor. Den

norske befolkningen har høye forventninger til at det offentlige skal sørge for at varene de kjøper inn er laget under forsvarlige forhold. Ifølge den landsomfattende undersøkelsen «Den etiske forbruker 2013» mener flertallet av befolkningen at det med dagens offentlige regelverk ikke gjøres nok for å sikre ansvarlige innkjøp.

For få offentlige institusjoner stiller krav om at grunnleggende arbeids- og menneskerettigheter skal ivaretas når varer kjøpes inn, men det finnes hederlige unntak. Helse Sør-Øst RHF utestengte nylig halvparten av tilbyderne fra en konkurranse om å levere kirurgiske instrumenter. Enkelte tilbydere klarte ikke å dokumentere sin vilje til og system for etikk bakover i leverandørkjeden, og andre ble derfor valgt. Helseforetaket utfører også kontroller av leverandører som får tildelt kontrakter.

FNs arbeidsorganisasjon (ILO) har gjennom åtte kjernekonvensjoner arbeidet for å sette minimumsstandarder i arbeidslivet internasjonalt. Konvensjonene omhandler forbud mot barnearbeid (konvensjon nr. 138 og 182), organisasjonsfrihet (konvensjon nr. 87 og 98), forbud mot diskriminering (konvensjon nr. 100 og 111) og forbud mot tvangsarbeid (konvensjon nr. 29 og 105). I tillegg anerkjenner verdenssamfunnet at barn har krav på spesiell beskyttelse og har menneskerettigheter gjennom FN's barnekonvensjon.

168 millioner barn står hver dag opp for å gjøre seg klare til å gå på jobben. Om lag 85 millioner av disse barna, mer enn halvparten, jobber under farlige forhold. De verste formene for barnearbeid er ødeleggende for barns helse og utvikling, og er til hinder for skolegang. Vinner av Nobels fredspris for 2014 Kailash Satyarthi har argumentert med at barnearbeid og fattigdom er en ond sirkel, og at barnearbeid er en fattigdomsfelle som undergraver framtiden for barn og unge. Satyarthi har vært en sentral aktivist for å få på plass konvensjonen om forbud mot og umid-

delbare tiltak for å avskaffe de verste former for barnarbeid (ILO-konvensjon nr. 182). «Kampen mot barnarbeid er en av vår tids viktigste globale utfordringer», uttalte statsminister Erna Solberg da tildelingen av fredsprisen til Satyarthi ble kjent.

Juridiske utredninger utført av advokatfirmaet Steenstrup Stordrange har vist at offentlige virksomheter har lov til å stille krav om ivaretagelse av grunnleggende arbeids- og menneskerettigheter i alle faser av anskaffelsesprosessen, så sant kravene ikke er formulert på en diskriminerende måte. Stadig flere oppdragsgivere vurderer å innlemme etiske kriterier allerede i kvalifikasjonskravene for å få lov til å delta i anbudskonkurranser, og dette har både det daværende Fornyings- og administrasjonsdepartementet (FAD) og Direktoratet for forvaltning og IKT (DIFI) slått fast er mulig og lovlig.

Stikkprøver for å se om kravene overholdes er ingen garanti mot at barnarbeid og uverdige arbeidsforhold forekommer, men det øker presset på å levere varer produsert på en anstendig måte. Innsatsen til Helse Sør-Øst, og et fåtall foregangskommuner, viser at det er mulig for offentlige virksomheter å stille krav. Dersom det offentlige arbeidet mer systematisk og standardisert med tematikken, ville arbeidsomfanget ved å stille slike krav også bli betydelig lavere, og presset på leverandørene til å bekjempe barnarbeid og uverdige arbeidsforhold ville vært større.

Framtiden i våre hender lanserte i 2012 rapporten «Store ord – etikkfattig handling». Her kommer det fram at ved om lag 95 av 100 anskaffelser som gjøres i den største kommunen i hvert av landets 19 fylker, ble det ikke stilt noen etiske krav til leverandøren. Videre avdekket rapporten at 84 pst. av kommunene i utvalget ved en eller annen anledning, i en eller annen form, hadde stilt etiske krav til sine leverandører.

Flesteparten vet med andre ord at det er mulig. Likevel blir etiske krav bare unntaksvis stilt, ved under fem pst. av anskaffelsene.

Initiativ for etisk handel har argumentert for at det ut fra konkurransehensyn er viktig at kravene stilles mer systematisk:

«Det bryter med prinsippet om likebehandling når en leverandør som ikke respekterer grunnleggende menneskerettigheter og skader miljøet kan konkurrere om et offentlig anbud på lik linje med seriøse leverandører. Leverandører til offentlig sektor (...) taper anbudskonkurranser fordi det offentlige ikke etterser at prisen de får tilbud om gjenspeiler lovlige og anstendige arbeidsforhold og miljøhåndtering.»

Den globale kampen for å sikre grunnleggende arbeids- og menneskerettigheter og bekjempe uakseptable forhold som tvangsarbeid, barnarbeid og helsefarlig arbeid kan bare vinnes dersom samfunnet tar mange virkemidler i bruk både lokalt, nasjonalt og internasjonalt. Å sette krav om at grunnleggende arbeids- og menneskerettigheter ivaretas når offentlige institusjoner i Norge gjør større innkjøp, er et slikt virkemiddel som kan bidra til en positiv utvikling.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

f o r s l a g :

Stortinget ber regjeringen endre regelverket for offentlige anskaffelser slik at det stilles krav om ivaretagelse av grunnleggende arbeids- og menneskerettigheter ved offentlige innkjøp.

7. januar 2015